

3. Хланта І. Літературне Закарпаття у ХХ столітті. – Ужгород, 1995. – С. 592.

4. Ujváry Zoltán. Folklor és folklórisztika. – Debrecen, 1999. – Old. 40.

5. Там само.

6. Gundá V. Tejoltó növények a Kárpáторban // Ethnographia. – Br., 1967 (I). – Old. 172.

ВАСИЛЬ ЛОГОЙДА

З ІСТОРІЇ АРХЕОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕДИЦІЙ Ф. ПОТУШНЯКА

У цьому дослідженні мова йтиме про археологічні розкопки, здійснені під керівництвом Ф. Потушняка в с. Чопівці Мукачівського району Закарпатської області у 1950-1953 роках.

Все почалося з випадку. Господар, у горішньому кінці села Чопівці у своєму “керті” (присадибній ділянці) піднімав із сусідами плантаж під майбутній виноградник. У процесі цих робіт у землі було виявлено глиняну посудину досить солідних розмірів. Посудина збереглася цілою. З цікавості працюючі вичистили її із середини, але нічого там не виявили. Тоді хтось з них ступив у посудину ногами і вона розсипалась.

Один із черепків знахідки було відвезено в Ужгород і передано працівнику університету Ф. Потушняку. Рано-вранці наступного дня Федір Михайлович був уже в Чопівцях. Він детально обстежив місцевість, окремі ділянки були додатково перекопані. Всі частини розвалені посудини було зібрано, і вчений відвіз їх до Ужгорода.

Після цього Федір Михайлович здійснив кілька експедицій зі студентами-істориками Ужгородського університету в с. Чопівці, де протягом трьох років проводились розкопки. Поблизу села було виявлено нові місцезнаходження археологічних пам'яток,

Про хід і деякі попередні результати досліджень Ф. Потушняк повідомив у пресі. Після детального вивчення всіх знахідок, матеріал було узагальнено і викладено в монографії “Археологічні знахідки бронзового та залізного віку на Закарпатті” [1]. Монографія включає 144 сторінки тексту, 86

сторінок таблиць з малюнками та фотографіями пам'яток, а також пояснення до них. Окремий розділ у монографії присвячено характеристиці стоянки та пам'яток, виявлених в с. Чопівцях (стор. 58-71 та таблиці ХLI – ХLIII).

Нами виявлено, що у монографії мають місце неточності стосовно хронології проведення експедицій, зустрічаються топонімні помилки, а також є невідповідності в описуванні пам'яток у монографії та газетних статтях.

З розділу про стоянку біля с. Чопівці випливає, ніби перша експедиція відбулася у 1949 р., у процесі якої було виявлено вогнище на горбку, що називається “Камінний ґрунок” [2].

Знахідку в “Кертах” Ф. Потушняк датує 1950 роком [3]. Але нами уже відзначено, що саме в “Кертах” випадково було виявлено глиняну посудину, що і започаткувало всі наступні археологічні експедиції. Сам Федір Михайлович також визнає, що посудина, виявлена у “Кертах”, з чопівських знахідок була першою [4].

Отже, у 1949 р. експедиції бути не могло або, припускаємо, що у цьому році і була виявлена знахідка у “Кертах”.

У монографії немає однозначності у написанні назви села. У текстовій частині монографії вона подається як Чапівці [5], а у змісті і поясненні до таблиць як Чопівці [6].

У монографії та газетних статтях мають місце помилки щодо назв полів та урочищ с. Чопівці, де проходили розкопки: Горбок, який у монографії називається автором як “Камінний ґрунок” (або “Камінне”) [7], насправді має назву “Кам'янка”.

Місцевість, у якій виявлено, за словами Ф. Потушняка, дуже оригінальний могильник бронзового віку, автор монографії називає “Красна гірка” [8], а у пресі – “Червона гірка” [9]. У с. Чопівці такої назви урочища нікому невідомо. Тому сучасному досліднику, який побажав би ознайомитись з цим могильником, що за словами автора монографії має “особливе значення”, знайти його було б важко. Як уродженець с. Чопівці можу тільки припустити, що мова йде про місцевість, яка умовно називалась “Під винницями”, хоча сьогодні у цих місцях виноградників уже немає.

Про нові археологічні знахідки в с. Чопівці, до виходу монографії, Федір Потушняк розповідав у пресі. В університетській багатотиражці “За більшовицькі кадри” у 1952 р. надруковано статтю “Перші знахідки лужицької культури

на Закарпатті". У ній ідеться про те, що в с.Чопівці Мукачівського округу (на узбіччі гори Керти) було знайдено "дуже цінну невідому до цього часу на Закарпатті археологічну знахідку (посудину)..." [10]. Проте, Федір Михайлович констатував, що ця подія відбулась "влітку минулого року", тобто у 1951 році (на рік пізніше, ніж про це сказано в монографії).

Та найразючішими є невідповідності в описі розмірів першої і найбільшої з чопівських знахідок. В університетській багатотиражці називаються такі дані: висота понад 90 см, діаметр дна 20 см, ширина в плечах до 90 см, розширення під шийкою 73 см. [11]. У монографії подаються інші розміри тієї ж посудини: висота понад 60 см, денце 5 см, діаметр посудини 1 м, розширення під шийкою 75 см. [12]. Звертаємо увагу на дуже відмінні розміри денця: 20 і 5 см. Остання цифра породжує сумнів. Про більший розмір денця (до 20 см) засвідчує фотографія реконструйованої знахідки [13].

Названа посудина справді є оригінальною, рідкісною, цікавою своїм виглядом та місцем, де вона знайдена. Цю посудину можна розглядати і як художню цінність, як витвір тогочасного мистецтва кераміки. "Ззовні посудина вигладжена і помальована в темно-чорний колір ... Що чорний колір посудина одержала саме від помалювання, свідчить те, що там, де малювання не доходить до дна, видно сліди пензля ... Після випалення посудина мала гарний чорний колір", - писав Ф. Потушняк.

"Дуже помітним і характерним, - продовжував автор, - є орнамент на посудині. Зверху, нижче рівчака криє, на випуклості плічок, посудина має 4 пупці, розмішені рівномірно один від одного. Вони пірамідальної форми, продовгасті, виформувані в два ріжки... Він (пупець - В. Л.) має вигляд жіночих грудей. Навколо пупця є п'ять концентричних кіл, вписаних в поверхню ніби вказівним пальцем. Вони утворюють неглибокі і завширшки як палець жолобки, відокремлені тонкими реберцями ..." [14].

Враховуючи сказане, а ще більше той матеріал, що подається в монографії Ф. Потушняк, шкодуємо, що автори відповідного розділу в "Нарисах історії Закарпаття", т. I (1993 р.) не знайшли за можливе і потрібне назвати чопівські знахідки серед інших пам'яток відповідного періоду

найдавнішої історії Закарпаття. Хотілось би, щоб про них було сказано у "Зводі пам'яток історії та культури України. Закарпатська область", що готується до виходу у світ. І не тільки про них, але й про інші, що були виявлені і досліджені Ф. Потушняком. При цьому належить врахувати, що в окремих випадках деякі деталі набутку вченого потребують певного уточнення.

Востаннє Ф. Потушняк відвідав Чопівці ранньою весною 1953 р. З двома помічниками, уродженцями села, він уточнював інформацію, здобути в попередній експедиції в урочищі "Під лісом". Ця подія зафіксована на фотографії, зробленій особисто Федором Михайловичем власним фотоапаратом.

Відзначаючи ювілейну дату пам'яті Ф. Потушняк, зауважимо, що нас турбує таке: де знаходиться велика кількість так сумлінно і з любов'ю зібраних Федором Михайловичем археологічних пам'яток? Чи доступні вони сучасному дослідникові та й кожному, хто бажає доторкнутись поглядом до своєї минувшини? Чи будуть вони збережені для майбутніх поколінь?

Ми не ставили своїм завданням розглянути багатий та цінний пласт усього того позитивного, що є в творчій спадщині Ф. Потушняк як археолога. Це належним чином роблять спеціалісти. Ми торкнулись тільки невеликого фрагмента його наполегливої праці, що близький нам як безпосередньому епістерігачеві і учаснику розкопок.

Великий ентузіаст різноманітних форм творчої діяльності, вдумлива, оригінальна особистість, Федір Потушняк зробив дуже багато на ниві археології, бо любив людей, їх історію, свій край.

Література

1. Потушняк Ф. М. Археологічні знахідки бронзового та залізного віку на Закарпатті. - Ужгород, 1958. - 144 с. + 86 табл.

2. Там само. - С. 58.

3. Там само. - С. 62.

4. Там само.

5. Там само. - С. 56, 69.

6. Там само. - С. 144, 229.

7. Там само. - С. 58.